"Київ століттями не мав центру на горі": краєзнавець про справжню історію Подолу

08:00 31.05.2026 Нд
14 хв

Чому Андріївський узвіз більше не туристичне місце і де ще шукати козацькі сліди в архітектурі

ВАСИЛИНА КОПИТКО

Фото: Роман Маленков (Олег Момот, РБК-Україна)

Не витрачай час на шум! Читай тільки суть з РБК-Україна у Google

Поділ був головним діловим та культурним центром Києва протягом століть, однак через нав'язані російські міфи його справжня історія досі залишається маловідомою для киян.

До Дня Києва в інтерв'ю РБК-Україна керівник ДІАЗ "Стародавній Київ" **Роман Маленков** розповів про козацький внесок в архітектуру Подолу, масонський слід у церквах, деколонізацію столичної спадщини й пошкодження пам'яток від російських обстрілів.

Читайте також: День Києва: скільки киян збираються відзначати свято цьогоріч

> **Головне:**
>
> - **Серце міста на Подолі:** Після навали Батия Київ не відновлював Верхнє місто до середини XIX століття, тому саме Поділ був єдиним діловим та культурним центром столиці протягом століть.
> - **Андріївський узвіз "помирає":** Популярний колись узвіз занепадає через залежність від "базарної" культури і російського туриста. Локація потребує перезавантаження.
> - **Боротьба за спадщину:** Заповідник "Стародавній Київ" повертає Подолу козацьку історію замість нав'язаної "булгаківської". Для цього готують оновлення інформаційних табличок на знакових локаціях.
> - **Масонські сліди в архітектурі:** Єдина в Києві церква-ротонда, що у Флорівському монастирі, має притаманні для масонських святинь ознаки. Це породжує теорію про "масонський Поділ".
> - **Руйнівна ціна обстрілів:** Атака 24 травня пошкодила щонайменше 68 архітектурних пам'яток Подолу, серед яких критичних пошкоджень зазнав Музей Чорнобиля.

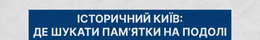
ІСТОРИЧНИЙ КИЇВ:
ДЕ ШУКАТИ ПАМ'ЯТКИ НА ПОДОЛІ

Реклама
Ad
НОВИНИ

Дрони знищили "Іскандер" та два Ту-142 у Таганрозі
Реклама
Ad

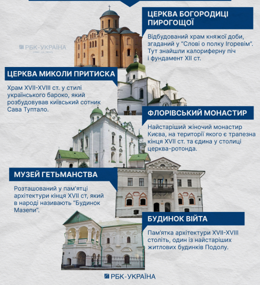

ЦЕРКВА БОГОРОДИЦІ ПИРОГОЩОЇ

Відбудований храм княжої доби, згаданий у "Слові о полку Ігоревім". Тут знайшли калориферну піч і фундамент XII ст.

ЦЕРКВА МИКОЛИ ПРИТИСКА

Храм XVII-XVIII ст. у стилі українського бароко, який розбудовував київський сотник Сава Туптало.

ФЛОРІВСЬКИЙ МОНАСТИР

Найстаріший жіночий монастир Києва, на території якого є трапезна кінця XVII ст. та єдина у столиці церква-ротонда.

МУЗЕЙ ГЕТЬМАНСТВА

Розташований у пам'ятці архітектури кінця XVII ст, який в народі називають "Будинок Мазепи".

БУДИНОК ВІЙТА

Пам'ятка архітектури XVII-XVIII століть, один із найстаріших житлових будинків Подолу.

Історичний Київ: де шукати пам'ятки на Подолі (інфографіка РБК-Україна)

Історичне серце Києва: які пам'ятки подивитись на Подолі

– Романе, у День Києва переважно всі згадують про Хрещатик чи Золоті Ворота. Однак саме Поділ називають серцем старого міста. Чому так?

– Історично Київ – це і був Поділ. Після того, як у 1240 році орда Батия зруйнувала Верхнє місто (де зараз Софія та Золоті Ворота), воно фактично не відновлювалося аж до другої половини XIX століття!

Століттями весь Київ містився виключно на Подолі. Нагорі залишалися лише церкви, монастирі та поодинокі хати людей, які їх обслуговували. А тут, на Подолі, вирувало все життя: засідав магістрат, правили війти, процвітали ремесла, торгівля та працював порт. Іншого серця в Києві просто не було.

– Де зараз кияни і гості міста можуть фізично доторкнутися до цієї епохи стародавнього Києва?

– Буквально днями, 18 травня – у День музеїв ми відкрили новий музейно-археологічний простір на території Михайлівського Золотоверхого собору.

Там музеєфіковано фундаменти та залишки стін надбрамної церкви Михайлівського монастиря XII століття, встановлено 16 великих банерів та 5 стендів, які наочно демонструють, **яким був Київ з X по XIII століття**. Згодом розмістимо там і автентичні артефакти, зараз йде їхнє атрибутування.

Крім того, на території монастиря є унікальний старовинний підземний льох. Колись із нього йшли розгалужені підземелля аж до самого Дніпра. Ми плануємо перетворити цей льох на музей.

> **Читайте також:** Безкоштовні екскурсії на День Києва 2026: куди піти та що покажуть уперше

Взагалі, місць, які показують, яким був Київ колись, багато. Це і Покровська церква, яку збудував Григорович-Барський, а розписував Іван Їжакевич; це й церква Миколи Притиска, будівництво якої підтримувала козацька старшина.

Знаковим є й відбудований храм княжої доби – **Церква Богородиці Пирогощої**, у підземеллі якої розміщено музеєфіковані фундаменти XII ст, а також знайшли найбільшу калориферну піч (систему для опалення цілого храму, – Ред.) того ж періоду. Також цікавими є церква Миколи Набережного, Іллінська церква, Музей "Кам'яниця київського війта", Музей-аптека та Музей гетьманщини.

На особливу увагу заслуговує **Свято-Вознесенський Флорівський монастир** – найстаріша жіноча обитель у Києві.

Флорівський монастир (фото: Вікіпедія)

– Чим унікальна ця пам'ятка?

– Трапезна церква монастиря є найдавнішим повністю збереженим бароковим храмом Києва. А Вознесенський собор взагалі чудовий – у жодній святині столиці ви не побачите такі неовізантійські розписи з елементами козацького бароко.

Їх відновлював Андрій Меленський у XIX ст. після великої пожежі на Подолі, а потім реставрували у 1905 році

На території монастиря **збереглося чотири храми** й багато автентичних корпусів кінця XIX – поч. XX ст. Ще тут розташований некрополь – сюди перемістили рештки 237 черниць із Вознесенського цвинтарю, на місці якого у царські часи побудували Арсенал.

Серед них були **поховані знатні настоятельки Вознесенського жіночого монастиря** на Печерську, який свого часу очолювала ігуменя Марія-Магдалина – мати гетьмана Івана Мазепи. Тож є величезна ймовірність, що мати Мазепи спочиває саме у цьому некрополі.

Маємо тут і **єдину вцілілу церкву-ротонду із круглим іконостасом**. Її також збудував Меленський. Такі круглі форми були дуже характерними саме для масонських храмів, тому Меленському часто приписують членство в ложі.

Фото: Вознесенська церква Флорівського монастиря (Роман Маленков/Facebook)

– Є реальні підтвердження цьому?

– Він є головним будівничим Подолу після нищівної пожежі 1811 року. Що відомо точно: його прямий покровитель, тогочасний губернатор Милорадович, за чиї гроші все відбудовувалося, був масоном. Масоном був і архітектор Гесте, який розробляв генеральний проєкт нового планування Подолу, а Меленський його просто втілював.

– Флорівський монастир досі належить МП, як заповідник співіснує з ним зараз?

– У нас на балансі перебувають усі будівлі цього монастиря. Там переважно літні жінки. Ми не збираємося чекати, поки вони офіційно перейдуть до ПЦУ – ми вже зараз долучаємо монастир до наших туристичних маршрутів і розповідаємо людям правду. Жодної таблички російською мовою тут вже нема.

А правда в тому, що Флорівський монастир, хоч зараз і підпорядкований МП, у 1917 році був **найбільш проукраїнським монастирем Києва**! Він завжди славився швейним виробництвом – черниці з XVII століття вишивали хоругви та одяг.

> **Читайте також:** Легендарні українські пісні зазвучать по-новому: у Києві відбудеться Ukrainian GALA VYTOKY

І от у 1917 році вони підтримали Богданівський полк – перший український військовий полк імені Хмельницького. Монахині шили для них бойові хоругви, китайки та однострої.

Ба більше, вони віддали частину Замкової гори під цвинтар для воїнів-богданівців, які загинули в боях проти росіян у серпні 1917 року. Це були перші герої новітньої війни з Росією. Не маємо права забути це святе місце через те, що там зараз сидять монашки МП.

До речі, спеціально до Дня Києва 31 травня ми проведемо першу екскурсію у Флорівському монастирі. Вона буде безкоштовною.

РБК-УКРАЇНА

«Прив’язуємо екскурсійні маршрути до реальної української історії, без усяких Булгаковів, якими роками намагалися прив’язати Київ, особливо Поділ, до “російського світу”»

Роман Маленков
керівник ДІАЗ "Стародавній Київ"

Роман Маленков про Поділ (інфографіка РБК-Україна)

Повернення історії: не "булгаківський", а козацький Поділ

– Зараз багато говорять про деколонізацію та очищення Києва від російських міфів. Як це відбувається на прикладі Подолу?

– Ми розробляємо нове маркування заповідника, яке чітко вказуватиме, що це – наша спадщина. Ми прив’язуємо екскурсійні маршрути до реальної української історії, без усяких Булгаковів, якими роками намагалися прив’язати Київ, особливо Поділ, до "російського світу". Наша мета – встановити маркери і показати українське походження цих об'єктів.

Наприклад, легендарна церква Миколи Притиска, яку збудували 1695 року. Її свого часу активно розбудовував видатний київський сотник Сава Туптало – батько Дмитра Туптала, якого згодом визнали святим.

Навколо храму колись була площа, яку в радянські часи перетворили на частину вулиці Хорива, а зараз там імпровізований паркінг. Ми хочемо прибрати звідти автомобілі та офіційно найменувати цей простір Площею родини Тупталів – на честь видатних киян.

Взагалі, щодо назви цієї церкви ходять легенди. Слова "притика" давньоруською означає "причал". Він начебто був на цьому місці колись.

Інша легенда каже, що нібито вночі до храму вдерся злодій, аби вкрасти цінну ікону. Проте вона була настільки великою та важкою, що впала і придавила його. Вранці люди так і знайшли крадія — "притиснутим" іконою до підлоги.

– Ви також займаєтесь проєктом "Втрачений Київ". На якому етапі зараз його реалізація?

– По всьому місту плануємо встановити до 50 інформаційних табличок про знищені пам’ятки. Цьогоріч перші дві встановили поблизу Могилянки, де колись був **Богоявленський собор**, який заклав Іван Мазепа.

Є історичні свідчення, що на цьому місці спершу стояла дерев'яна церква, у крипті якої **поховали гетьмана Петра Конашевич-Сагайдачного.**

У 1695 році великий мурований собор звели прямо над фундаментами старої церкви. Нещодавно тут проводили археологічні розкопки, але поховання Сагайдачного так і не знайшли. Зараз пошуки зупинили.

На черзі у нас також встановлення таблички на вулиці Спаській із "альтернативним видом" на Воскресенську церкву. Вона була у стилі козацького бароко, її знищила радянська влада у 30-х роках XX ст.

ВТРАЧЕНИЙ КИЇВ
БОГОЯВЛЕНСЬКИЙ СОБОР БРАТСЬКОГО МОНАСТИРЯ
Збудований: 1690-1693. Зруйнований 1936 р.
Україна Інкогніта
СТАРОДАВНІЙ КИЇВ

Фото: Інформаційна табличка на Подолі про Богоявленський собор (РБК-Україна)

– Поділ часто сприймають через призму радянських чи російських міфів. Як ваші нові проєкти допомагають "перезаписати" ці сенси та показати справжню, багатокультурну історію району?

– Поділ завжди був багатонаціональним. Зараз запускаємо проєкт "Київ мультикультурний". Скоро з'явиться перший куточок у колишньому Вірменському кварталі – представники вірменської громади самі прийшли до нас із цією ініціативою.

Там будуть не лише інформаційні таблички, а й елементи благоустрою – парклети та місця для відпочинку. Загалом ми плануємо охопити до 10 громад.

Зокрема, співпрацювати з кримськими татарами. Вони постійно жили тут у заїжджих дворах і торгували на Подолі, на Житньому торгу, навіть коли Київ перебував у стані війни з Кримським ханством. Вони везли сюди спеції та баранину.

Крім того, тут свого часу була величезна польська громада, а ще – німецька. На вулиці Сагайдачного колись стояла дерев'яна німецька кірха, яка згоріла під час великої пожежі 1811-го.

Також на навколо Греко-Синайського монастиря селилися греки. Тому співпраця із цими громадами ще у перспективі. І це не єдиний наш проєкт.

– Що зміниться на Подолі найближчим часом?

– На перетині Покровської вулиці та Андріївського узвозу хочемо створити **екопростір на честь Самійла Кішки**. Він буде одразу біля дзвіниці церкви Миколи Доброго, яка датується 1716 роком.

Колись тут був храм, який збудував козацький отаман Самійло Кішка. Він перший, хто почав активно атакувати ворогів на чайках. Коли він потрапив у полон і роками був гребцем на турецькій галері, то дав обітницю святому Миколаю: якщо звільниться з рабства, збудує в Києві храм.

Кішка підняв повстання на галері, повернувся до Києва і виконав обіцянку. Звів велику дерев'яну п'ятибанну церкву Миколи Доброго, а поряд – шпиталь для старих і хворих козаків. Зараз на цьому історичному місці хочемо створити сучасний екопростір у пам'ять про отамана.

> **Читайте також:** "Перший такий досвід". У Києві створять музей сучасних військових технологій: деталі

Громадська організація "Україна Інкогніта" виділила стартовий призовий фонд у 30 тисяч гривень для найкращих проєктів, тож зараз активно шукаємо мецената для реалізації.

Це власне ще одна сторінка з козацької історії Києва, а не тієї, яку нам намагалася прищепити Росія.

– Раніше туристичною візитівкою Києва був Андріївський узвіз. Чому зараз ця локація занепадає?

– **Андріївський узвіз зараз напівмертвий.** Тут майже нічого не відбувається, туристичний потік критично впав.

Чому так сталося? Бо раніше все було зав’язано на хаотичному вуличному базарі, який орієнтувався переважно на іноземців та росіян. Вони масово скуповували "матрьошки" та величезні картини. Коли ситуація докорінно змінилася, цей ринок через кризу просто зник.

Але в Україні зараз на дуже високому рівні крафтове й мистецьке виробництво. Потрібно просто змінити підхід і домовитися з новими майстрами.

Це не мають бути дешеві китайські ложки. Маємо повернути Андріївський до життя. На узвозі зараз немає жодного сучасного культурного простору, якщо не рахувати офіційні театри.

– Яким ви бачите це "перезавантаження" узвозу на практиці?

– Плануємо створити сучасний туристично-інформаційний центр в одній із будівель після реставрації. А ділянку на початку узвозу, яка перебуває на нашому балансі, перетворимо на відкритий культурний простір.

Там будуть легкі дерев'яні конструкції без жодного капітального будівництва: з одного боку змонтуємо сцену, з іншого – глядацький амфітеатр.

Там можна буде проводити регулярні фестивалі, мініконцерти для молоді. Можна раз на місяць організовувати великі крафтові ярмарки, куди приїжджатимуть виробники з провінції та продаватимуть, наприклад, унікальні козячі сири.

Окрім цього, Андріївський узвіз має бути перекритий для автомобілів і стати пішохідним, особливо у вихідні дні.

Свого часу Олег Скрипка дуже мріяв про великий фестиваль на Андріївському – сподіваюся, коли ми підготуємо локацію, він візьметься за його організацію.

РБК-УКРАЇНА
«Андріївський узвіз зараз напівмертвий. Колись тут базар орієнтувався на іноземців і росіян, які масово скуповували матрьошки. Коли ситуація докорінно змінилася, ринок просто зник».
Роман Маленков
керівник ДІАЗ «Стародавній Київ»

Роман Маленков про Андріївський узвіз (інфографіка РБК-Україна)

Руйнування від війни і часу: що зараз із пам’ятками на Подолі

– Яких втрат зазнав історичний Поділ через російську атаки 24 травня?

– Точного звіту ще немає, але на території заповідника обстрілами пошкоджено щонайменше 68 пам’яток архітектури.

Найбільша і найболючіша втрата для всього Києва – це фактично знищений Музей Чорнобиля (історична будівля пожежної частини). Дах і перекриття повністю згоріли, одна зі стін обвалилася. На його відновлення підуть роки.

Це був уже другий обстріл цього квадрату. Першого разу, під час шахедної атаки, уламки впали за 20 метрів від Музею гетьманства. Це так званий колишній будинок Мазепи – думаю, цілились в саме в цю споруду.

Зараз же пошкоджено Будинок Хвойки на Ігорівській, Поштова станція і дуже фонова забудова постраждала – вибито вікна на Спаській, Хорива, Межигірській.

Наголошу, якщо на пам'ятці архітектури навіть лише обвалилася штукатурка від вибухової хвилі – це вже серйозне пошкодження. Її не можна просто зафарбувати.

> **Читайте також:** Сирський та Забужко стали почесними киянами: Кличко вручив нагороди до Дня Києва

Мешканці у житлових будинках-пам'ятках не мають права робити ремонти самостійно. Потрібно складати акти і залучати реставраторів.

А у нас в усьому міському Департаменті охорони культурної спадщини зараз працює всього 8 інспекторів. Їх катастрофічно не вистачає на 4 тисячі пам'яток Києва, вони фізично не в силах швидко опрацювати всі руйнування.

Тому хочемо створити громадську ініціативу із робочою назвою "Очі міста", куди увійдуть громадські організації та активні громадяни, готові допомагати нам у моніторингу та комунікації. Вони б відстежували стан пам’яток, не тільки пошкоджених обстрілами, а й варварством і байдужістю киян.

– Держава зараз виділяє кошти на реставрацію у Києві?

– Фінансування зараз значно менше, ніж було навіть у складні 90-ті роки. Для Києва це колосальна проблема. І справа часто навіть не у відсутності грошей, а у жахливій комунікації та політичній боротьбі.

Подивіться на Гостинний двір. Він зараз перебуває на балансі заповідника "Софія Київська", куди його передали примусово. На об'єкт ЮНЕСКО фактично "повісили" руїну. Це рішення було абсолютно позбавлене логіки.

Міністерство культури свого часу забрало будівлю у приватного власника, але замість того, щоб віддати її київській громаді, яка за неї боролася, тримає у себе. При цьому грошей у міністерства на реконструкцію немає, а у міста кошти є!

Проте через політичні ігри будівлю місту не віддають. Якщо її врешті передадуть Києву, там точно не буде офісів – там зроблять великий культурно-музейний центр.

Фото: Роман Маленков (Олег Момот, РБК-Україна)

– Раніше також велася боротьба за музей на місці розкопок на Поштовій площі, де у 2015-му знайшли залишки Києва XII століття. Яка там ситуація зараз?

– Ситуація абсолютно патова. Ніякого музею там ніколи не існувало, була лише громадська організація з гучною назвою Музей однієї нації на Поштовій площі. Археологи кажуть, що дослідження треба продовжувати, потрібно копати ще метрів 10 углиб.

Але зараз на Поштовій аварійна ситуація. Тимчасові металеві опори, які зводилися під будівництво торгового центру, перебувають у невідомому технічному стані. Археологи туди просто фізично не зайдуть, доки не проведуть масштабні протиаварійні роботи, які потребують величезних грошей.

Будьмо відвертими: навіщо нам будувати надскладний музей під землею, витрачати мільйони на підтримку штучного мікроклімату, якщо у нас над землею стоять десятки готових порожніх потенційних музеїв? Наприклад, Гостинний двір.

На Поштовій знайшли стару деревину. Коли будували метро на Контрактовій площі, теж виявили багато стародавньої деревини й передали в Пирогів. Але там його досі не експонують.

В Україні **немає великого Національного археологічного музею**, то навіщо закопувати гроші в сирі підземелля Поштової?

– Активісти часто звинувачують владу, що забудовники продовжують нищити Поділ...

– Навколо цього забагато популізму. Знаменитий "Будинок-монстр" на Нижньому Валу, бізнес-центр на Подолі, офісний центр на Ігоревській – це все спадщина нульових років, переважно часів мерства Леоніда Черновецького. Насправді, ж з 2000-х капітальне будівництво в заповіднику суворо заборонене законом.

Сьогодні ми маємо іншу проблему – буває, що з'являється притомний інвестор, готовий реставрувати стару будівлю, але деякі активісти блокують ці роботи без пошуку компромісу.

Як наслідок будівля, що потребує порятунку, залишається без догляду і руйнується природним шляхом – від дощів і часу. Моя позиція в тому, що замість криків треба вмикати комунікацію, сідати за стіл переговорів з власниками й змушувати їх реставрувати, а не консервувати і породжувати руїни через довгі юридичні протистояння.

> **Читайте також:** Києву не 1500 років? Ексклюзивне інтерв'ю про справжню історію столиці

Не пропустіть головне! Підпишіться на наші оновлення в Google!

Або читайте нас там, де вам зручно!

Більше по темі:

Київ | РБК-Україна | Історія України | Інтерв'ю

Реклама

НОВИНИ
Новини України
Війна в Україні
Економіка
Світ
Надзвичайні події

ПОЛІТИКА

БІЗНЕС
Економіка
Фінанси
Авто
Tech
Енергетика
Біла економіка

АНАЛІТИКА
Статті
Інтерв'ю
Точка зору

ЖИТТЯ
Гроші
Зміни
Освіта
Суспільство

РОЗВАГИ
Шоу бізнес
Поради
Гороскопи
Свята
Цікаве
Спорт

LIFESTYLE
Психологія
Їжа
Подорожі
Здорове життя
Мода та краса

РБК-УКРАЇНА
UA | EN | RU

Про компанію
Редакційна політика і стандарти
Як стати нашим автором
Правила користування
Правова інформація
Політика конфіденційності
Контакти
Команда
Вакансії в РБК-Україна

Розмістити рекламу

Інформаційний портал «РБК-Україна» має тримовну версію (українську, російську та англійську), головна сторінка порталу - https://www.rbc.ua. Фотографії, зображення належать їх правовласникам. Всі фотографії на Порталі, авторами яких є журналісти «РБК-Україна», розміщені на умовах ліцензії Creative Commons Attribution 4.0 International. Редакція «РБК-Україна» може не поділяти точку зору авторів. Оціночні судження не підлягають спростуванню та доведенню їх правдивості. За достовірність та зміст реклами відповідальність несе рекламодавець. Матеріали, позначені плашкою: «Прес-релізи», «Спецпроект», «Партнерський матеріал», «Promo», «Благодійність», «Резонанс» розміщуються на правах реклами і призначені, як правило, для осіб, які досягли 21-річного віку. «Новини компанії» - це інформаційний формат, що охоплює новини, події та оголошення, пов'язані з діяльністю компаній, базуються на пресрелізах, які випускають самі компанії, і за які редакція не несе відповідальність. Онлайн-медіа «РБК-Україна» призначене для осіб віком від 21 року.

© LLC «UBT MEDIA», 2006-2026.